

Spomenar nekad i danas: razvoj žanra

Semenski, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:589657>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatsku usmenu književnost

Zagreb, 31. siječnja 2018.

SPOMENAR NEKAD I DANAS: RAZVOJ ŽANRA
DIPLOMSKI RAD
8 ECTS bodova

Mentorica:
Doc. dr. sc. Evelina Rudan

Studentica:
Sara Semenski

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Spomenar – određenje žanra	3
2.1. Spomenari u kontekstu usmene i pučke književnosti te popularne kulture.....	6
2.2. Razvoj spomenara kao žanra	7
3. Struktura spomenara	9
3.1. Struktura spomenara na razini upisa.....	9
3.2. Struktura spomenara na razini spomenara kao materijalnog predmeta	10
3.3. Tipovi upisa	13
3.3.1. Tekstualni iskazi.....	13
3.4. Odnos vlasnika spomenara i upisivača	15
4. Istraživanje i analiza korpusa.....	17
4.1. Obilježja tekstualnih iskaza u spomenarima u korpusu.....	23
4.2. Obilježja ilustracija u spomenarima u korpusu	30
5. Zaključak.....	32
6. Popis literature	33
7. Prilozi.....	34
7.1. Podaci o vlasnicima spomenara.....	34
7.2. Popis slika unutar teksta	36
7.3. Popis tablica.....	36
7.4. Primjeri spomenarskih upisa iz korpusa.....	37
Sažetak	41

1. Uvod

Tradicija pisanja spomenara u mojoj se obitelji brižno njegovala pa je baka (rođena 1924.) sačuvala svoj spomenar iz 1941. godine, majka (rođena 1959.) spomenar iz 1971., a ja (rođena 1989.) svoj spomenar iz 1997. godine. Upravo to jest poticaj za ovaj diplomski rad.

Spomenar kao žanr spontane tradicijske kulture djece i mladih na granici je pisane i usmene književnosti. U spomenare se upisuju prijatelji za vječnu uspomenu. Od prošlosti do danas promijenio se način poimanja spomenara. U proteklim se vremenima pisanje spomenara mnogo više cijenilo i posebna se pažnja pridavala izradi crteža koji bi pratio poruku upućenu vlasniku spomenara. U novije je vrijeme tehnologija zamijenila spomenar te su se spomenari prestali ispunjavati. Njihovo je mjesto, na početku uvođenja mobilne tehnologije, zauzeo SMS pa su, pretežito djeca i mladi, izmjenjivali poruke romantičnog ili smiješnog karaktera. Kasnije su funkciju spomenara djelomice preuzele društvene mreže kao što je npr. *Facebook*, *Instagram*, *Snapchat* i dr.

Iako su mnogi zaboravili na spomenare, spomenari danas predstavljaju važan izvor informacija o vremenu u kojem su nastajali. Najstariji spomenar u korpusu za ovaj diplomski rad potječe iz 1839. godine, a to je ujedno i najstariji spomenar iz kolekcije Udruge Random¹. S obzirom na to da su se počeli pisati još u 19. stoljeću te da su se pisali sve do početka 21. stoljeća, spomenari mogu biti vrijedna građa povjesničarima, sociolozima te etnolozima. Autorica Mirjana Duran (2004) pak ističe da spomenari koje naziva produktima dječje supkulture mogu biti predmetom istraživanja razvojne psihologije.

U ovomu diplomskome radu poseban će se naglasak staviti na praćenje razvoja spomenarskih tekstualnih iskaza i to od najstarijeg do najmlađeg dostupnog spomenara. U radu će se pokušati pronaći mjesto spomenara u pučkoj i usmenoj književnosti.

Korpus na kojem se temelji istraživanje proširen je spomenarima prijatelja i poznanika te spomenarima iz zbirke Udruge Random. Dijelu spomenara koji pripada zbirci Udruge Random nisu poznati vlasnici i/ili detaljniji podaci o njima, primjerice godina i mjesto rođenja. Ipak, ti podaci mogli bi biti važni za širu analizu kulture spomenara. S obzirom na bogatstvo korpusa i s obzirom na materijal ti bi se spomenari mogli istraživati i iz uže jezikoslovne perspektive, čega ću se ja u ovom radu, dotaći tek rubno, ali neko buduće istraživanje moglo bi u obzir uzeti i tu perspektivu.

¹ Udruga Random bavi se prikupljanjem i čuvanjem spomenara. Dio njihove zbirke uvršten je u korpus ovoga diplomskoga rada.

Ključni podaci za provedeno istraživanje su godina nastanka spomenara, mjesto zapisivanja, vrijeme trajanja spomenara, struktura i vrste zapisa, to jest tekstualnih iskaza, tematika iskaza i ilustracija te spolna i dobna struktura vlasnika i upisivača u spomenar. Primjeri tekstualnih iskaza koje donosim u ovome radu prepisani su iz autentičnih spomenara u izvornom obliku, odnosno onako kako su zapisani u određenom povijesnom, geografskom i društvenom okruženju, ponekad s pravopisnim, logičkim i drugim pogreškama.

2. Spomenar – određenje žanra

Spomenar je album za upisivanje uspomena na prijateljstvo, zajedništvo ili neki događaj. U njega se upisuju prijatelji i to najčešće tekstualnim porukama. Dosad je u literaturi spomenare kao žanr pokušala definirati Duran koja problematizira neke od postojećih definicija spomenara. “U *Rječniku hrvatskoga jezika* (2000) piše: «Spomenar – đaćka bilježnica posebna oblika i opreme koja se daje dragim kolegama da u nju upišu svoje ime uz popratni tekst radi čuvanja uspomene.» Međutim, ova definicija ne kaže da je važan sastavni dio spomenara u Hrvatskoj (kako nekad – tako i danas) uz tekst i slika, pa bi točnije određenje bilo: da u nju nešto nacrtaju ili naslikaju, napišu neki tekst, upišu svoje ime. Ako ova definicija želi biti sveobuhvatna, iz nje bi trebalo izbaciti pridjev *đaćka*, iako spomenar najčešće (pogotovo danas) imaju đaci” (Duran 2004: 532). Spomenari ponekad sadrže i priloge, npr. prešano cvijeće, ručni rad ili čak pramen kose. Autorica Duran zaključuje da “riječ spomenar potječe od dviju riječi: *spomen* i *dar*” (Duran 2004: 534) jer stranice spomenara nalikuju na darove.

Lanac spomenarske tradicije funkcionira pismeno, prepisivanjem, ali neki tekstualni zapisi su oni koje upisivači zapravo pamte napamet ili se pak upisuju i izravno neki npr. dvostihovi usmene lirske tradicije. S druge strane, spomenarski su upisi po svojim stilskim karakteristikama (didaktičnost, sentimentalnost, mjestimična patetičnost te upotreba uglavnom neinventivnih rima, upotreba istrošenih stilskih figura) bliski pučkoj književnosti. Spomenari pokazuju da kriterij usmenosti i izravnoga kontakta više nije obvezatan za svrstavanje nekog djela u folklor, nego se može zamijeniti povratnom vezom između pošiljaoca i primaoca u trenutku stvaranja djela (Simonides 1982: 163–169). Odnosno kako je već navedeno, često se ne prepisuje doslovno iz spomenara u spomenar, nego se poruke pamte i po potrebi upisuju u pojedini spomenar. Tako nastaju različite varijante iste tradicionalne poruke, a ponekad se poruke i personaliziraju umetanjem osobnog imena vlasnika. Duran razlikuje različite vrste govornih poruka. Dijeli ih na: “osobne netradicionalne poruke, govorne poruke preuzete iz književnosti te tradicionalne govorne poruke koje se prenose s koljena na koljeno” (Duran 2004: 529). Termin *govorna poruka* problematičan je jer ne odgovara načinu prenošenja spomenarskih zapisa. Kako je već navedeno, spomenarski zapisi funkcioniraju pismeno, dakle poruke nisu govorne nego tekstualne. Drugi dio termina: *poruka* ukazuje na postojanje komunikacijskog kanala. Istina jest da spomenarske zapise upisivač upućuje vlasniku spomenara, to jest osobi koja spomenar

daje na upisivanje, no ponekad se zapisi sastoje od općih tvrdnji koje tendiraju aforističnosti i poslovičnosti i/ili već funkcioniraju kao dio paremiološkog blaga. Iz navedenih razloga umjesto termina *govorna poruka* u radu će se rabiti termin *tekstualni iskaz*. Za razliku od Duran (Ibid. 2004: 529), tekstualne iskaze dijelim na četiri osnovne vrste:

- 1) tradicionalni tekstualni iskazi;
- 2) osobni netradicionalni tekstualni iskazi;
- 3) književni citati;
- 4) iskazi koji tendiraju poslovičnosti.

Ponekad nije jednostavno odrediti pripada li zapis tradicionalnom ili osobnom tekstualnom iskazu. Osim toga, često se tradicionalni tekstualni iskazi personaliziraju umetanjem imena vlasnika unutar tradicionalnoga tekstualnog iskaza i sl. Postoje i sličnosti između osobnih netradicionalnih tekstualnih iskaza i iskaza koji tendiraju poslovičnosti. U tom slučaju, kratkoća iskaza može biti jedan od pokazatelja iskaza koji tendira poslovičnosti.

Spomenari su ujedno i privatna i javna stvar. Određuje ih posveta osobnog netradicionalnog ili tradicionalnog tekstualnog iskaza vlasniku spomenara, ali i činjenica da se spomenari daju svim prijateljima na ispunjavanje, to jest na uvid pa postaju javni jer svatko može pročitati sve stranice spomenara.

Vlasnici spomenara su najčešće djevojčice, ali i djevojke, a upisivali su se i dječaci, odnosno mladići. Duran spomenare definira kao “kulturne tvorevine dječjeg naroda u kojima se djeca i mladi javljaju se kao stvaraoci, posrednici i prenosioci” (Duran 2004: 530). Spomenari pripadaju “produktima dječje supkulture” (Duran 2004: 530), no u 19. i početkom 20. stoljeća vlasnici spomenara bili su stariji, djevojke i mladići što se vidi po temi i ozbiljnosti tekstualnih iskaza.

Nedovoljnu zastupljenost dječjeg folkloru u literaturi ističe Hameršak (2009: 236): “...jedino je dječji folklor u narednim desetljećima ostao bez svojeg istraživača ili skupine istraživača.” Nisu samo spomenari zapostavljeni u istraživanjima. Osim spomenara, učenici su imali i druge slične bilježnice: leksikone, biografije i sl. Leksikon se sastojao od pitanja vlasnika i odgovora upisivača. Svaka stranica bilježnice leksikona bila je predviđena za odgovore svih prijatelja. Biografija je pak bilježnica u koju su se upisivali prijatelji. U biografiju su se bilježile važne informacije o sebi na kreativan način umetanjem fotografija, izrezaka iz časopisa i sl., ponekad prema uputama vlasnika biografije. Razvojem tehnologije i interneta spomenare, leksikone i biografije djelomično su zamijenile društvene mreže kao što su npr. Facebook i Instagram koji donekle služe za bilježenje uspomena (iako im je naravno osnovna svrha umrežavanje to jest povezivanje korisnika). Preciznije rečeno, Facebook je u

točno određenom vremenu nalikovao spomenarima, odnosno u periodu popularnosti *zida* ili “walla” na kojem su se mogle javno objaviti poruke vlasnicima profila (otprilike od 2006. do 2008. godine). Pojavom “chata” 2008. godine korisnici su promijenili način komuniciranja putem Facebooka. Dakako, promjenom medija, prelaskom u digitalno okruženje, poruke više ne funkcioniraju kao što su funkcionirale u spomenarima. Poruke u digitalnom okruženju smatraju se prolaznima zbog brze izmjene, količine poruka i nestalnosti medija. Čovjek lako može zaboraviti ili zaniijekati ono što je rekao, ali ono što je napisao ne može poreći.² Prema tome, pisana riječ zapisana na papiru trajnija je od riječi zapisane u promjenljivom mediju kao što su društvene mreže ili se barem čini da takav dojam imaju korisnici društvenih medija. Međutim, taj je problem širi i za neku širu raspravu.

Spomenari su poživjeli gotovo puna dva stoljeća, od početka 19. stoljeća do početka 21. stoljeća. Danas spomenari nisu više aktualni. Posljednji spomenar u zbirci Udruge Random potječe s kraja 20. stoljeća, a spomenar najnovijeg datuma uvršten u analizu jest spomenar iz 2004. godine (Nikolina, Zagreb, 2004). S obzirom na rezultate analize, možemo zaključiti da su spomenari najnovijeg datuma nastali prije 2005. godine, prije nastanka i popularizacije društvenih mreža. No spomenari su ostali dijelom kulturne baštine, to jest kulturne povijesti. “Mnogo je definicija kulture i kulturne baštine, ali u svojoj biti one nose poruku da je kulturna baština ukupnost duhovne i materijalne produkcije pojedinaca ili skupina koju su nam u nasljeđe ostavili preci, a koju je važno očuvati jer je od značaja za kulturu, povijest i identitet. Današnje poimanje kulturne baštine znatno se promijenilo u odnosu na prijašnja razdoblja. Prema UNESCO-u, kulturna se baština ranije odnosila samo na spomeničke ostatke kulture, no taj se koncept postupno proširio na nove kategorije kao što je nematerijalna kulturna baština, etnografska ili industrijska baština i sl.” (Hasenay i sur. 2011: 61–62). Tu su vrijednost prepoznali članovi Udruge Random, kojoj je jedan od osnovnih motiva za prikupljanje spomenara odgovornost prema baštini i očuvanje baštine.

Spomenari su vrijedan izvor informacija o društvu i kulturi. Tome u prilog govore dva zanimljiva primjera. Prvi je ključ naslova filma Danila Šerbedžije “Orah” koji se krije u spomenaru koji čuva Udruga Random. Inspiraciju za film koji prikazuje glavnog junaka kako posprema ostavštinu svoje nenadano preminule majke, režiser pronalazi u spomenaru svoje bake Anke Nasurović Cerovac iz 1920. godine. U bakin je spomenar majka Danila Šerbedžije, Ivanka Cerovac poskrivečki šarala. Po jednoj od nedvršenih šara nazvan je film iz 2015. godine. U spomenaru stoji: *Orah / Nitko mi ništa nemož.*

² “Verba volant, scripta manent”

Isto tako, u spomenarima možemo pratiti popularnost i razvoj popularnog crtanog junaka Walta Disneya, Mickeya Mousea od 1928. godine kada je taj lik nastao, u što upućuje i na utjecaj popularne kulture na žanr spomenara.

Iako po nekim karakteristikama spomenare kao žanr možemo odrediti kao oblik pučke književnosti ili folklorni oblik, značajan je, dakle, i utjecaj popularne književnosti što će se analizirati u nastavku rada.

2.1. Spomenari u kontekstu usmene i pučke književnosti te popularne kulture

S obzirom na to da spomenari nisu usmeni oblici nego pisani, nameće se pitanje mogu li se pisani oblici, u ovom slučaju iskazi zapisani u spomenarima, smatrati dijelom usmene književne tradicije. Odgovor na to pitanje krije se u tradiciji pisanja kao i činjenici da se u većim vremenskim razmacima te različitim regijama održavaju isti osnovni motivi, jedinstvene formule i struktura. „Po mišljenju autora (P. Bogatirjova i R. Jakobsona, op. a.) za kvalifikaciju djela kao folklornog nije bitan njegov izvor i postanak – ono može potjecati i iz pisane književnosti – nego je bitna funkcija preuzimanja, izbor i transformacija preuzete građe; sa stajališta funkcionalnosti umjetničko djelo izvan folklora i isto to djelo usvojeno od folklora dvije su bitno različite činjenice“ (Bošković-Stulli 1978: 8). Ovdje se, dakako radi o djelu usvojenom unutar folklora. Pavličić razlikuje pučku, trivijalnu i masovnu književnost. Unatoč određenjima i kriterijima podjele, spomenare teško možemo jednoznačno odrediti. „Pučka se književnost od narodne razlikuje ponajprije po statusu teksta. U narodnoj književnosti tekst nije grafički fiksiran, nego se prenosi usmenim putem. Štoviše, u narodnoj književnosti ne postoji samo jedan pravi tekst nekoga književnog djela, nego tekst nastaje svaki put kad se izvodi; on ne postoji aktualno, nego virtualno, kao svojima zajednice. U pučkoj književnosti, nasuprot tome, tekst je zapisan i bitna je njegova osobina da se prenosi i prima prije svega preko pisma“ (Pavličić 1987: 75). Isto tako, „u usmenoj književnosti pojam autora nije poznat, pa zato usmeni stvaralac sebe vidi kao prenosioca nečega što već otprije postoji, čak i onda kad dobro zna da sam izmišlja ono o čemu pjeva ili pripovijeda: usmeni je tekst od samoga nastanka (pa čak i prije njega) svojina zajednice, čak i onda kad pripovjedač priča svoje vlastite doživljaje. U pučkoj je književnosti često vrlo slično: i tu je autor anonim, ili čak i namjerno zatajen. Ono što se u njoj u pisanome obliku prenosi, ima osobit status: to se ne nastoji predstaviti kao nečija individualna kreacija, nego kao neka vrsta znanja o nečemu, što se nekada zbilo. Pučka književnost, naime, pretendira na stvarnosni status i

inzistira na svojoj vezi sa zbiljom. Budući da se često pojavljuje u publikacijama koje imaju praktičnu namjenu (npr. u kalendarima) ona i sama želi izgledati kao nešto što za čitatelja ima praktičnu svrhu. Ta se svrha najčešće svodi na poučnost, čak i onda kad se radi o beletrističkim tekstovima, ili se želi predstaviti kao znanje, dakle kao izvješće o nečemu što postoji i prije teksta i bez obzira na nj“ (Pavličić 1987: 75). Prema Pavličiću, spomenari, odnosno tekstualni iskazi iz spomenara pripadaju pučkoj književnosti, no, može se dodati, da ih njihova varijantnost približava i nekim karakteristikama usmene književnosti: s obzirom na to da se tekst svaki put „izvodi“, mijenja i prilagođava (vlasniku spomenara, onome kome je upućen). Prema određenju ruskoga etnologa S. Y. Neklyudova, spomenare možemo preciznije odrediti kao žanr postfolklor. “Neklyudov govori o folkloru i postfolkloru. Riječ je o neoficijelnoj, od raznih elemenata sastavljenoj gradskoj, spontanoj kulturi i njezinoj tradiciji. Iako postfolklorni žanrovi niču u gradovima, oni se šire daleko izvan njihovih granica. Postfolklor je poput masovne kulture, policentričan i fragmentaran, a povezan je sa socijalnim, profesionalnim, dobnim klanovima” (Neklyudov 2001.; 2002., prema Duran 2004: 531).

S druge strane, popularna kultura značajno je utjecala na spomenare. Mickey Mouse počeo se crtati u spomenare ubrzo nakon nastanka lika kao i drugi likovi iz animiranih filmova Walta Disneya što je utjecalo na tehniku i stil crteža. Osim toga, citirale su se popularne pjesme poput pjesme koju je izvodila Doris Day u filmu A. Hitchcocka *Čovjek koji je previše znao* iz 1956., a u našim krajevima popularnost joj je podržavana i kasnijom talijanskom sanremskom inačicom *Che sarà*; umetale su se naljepnice koje prikazuju Zagija, simbol Univerzijade; umetali su se odresci iz novina i časopisa, neki zapisi nalik su grafitima itd. Isto tako, upisi na engleskom jeziku također se mogu smatrati utjecajem popularne kulture.

2.2. Razvoj spomenara kao žanra

Na temelju definicije žanra Mihaila Bahtina³, Josip Užarević zaključuje da su žanrovi jezično-komunikacijske strategije i taktike koje nastaju kao izraz različitih ljudskih socijalno-duhovnih potreba, aktivnosti, interesa i svjetonazora te da sva važnija razdoblja života imaju svoje specifične žanrove (Užarević 2012: 9). U knjizi *Književni minimalizam* (Zagreb, 2012.) Užarević donosi popis s više od dvjesto različitih malih žanrova. Autor male žanrove dijeli na

³ „Žanr je „tipičan oblik iskazivanja, tipična jedinica govorne komunikacije“, to je „most među oblicima jezika i individualnim neponovljivim iskazom“ (Bahtin 1996. prema Užarević 2012.).

male žanrove životne svakodnevice (npr. pismo, pozdrav, psovka, molba, zahvala) te na male umjetničke jezičnoumjetničke žanrove (npr. poslovice, lirska pjesma, aforizam, epitaf, basna). U navedeni popis uvršteni su i mnogi suvremeni mali žanrovi kao što je primjerice SMS. U tom bi smislu i spomenarski upis mogao biti promatran kao mali žanr, to jest kao žanr životne svakodnevice.

Spomenari su nesumnjivo karakteristični za određeno razdoblje u životu pojedinca, odnosno odgovaraju na socijalne potrebe i interese pojedinca o čemu svjedoči i određenje spomenara (ovaj put kao predmeta) kao tradicijskog žanra spontane kulture djece i mladih (Duran 2004). Pripadaju mladenačkoj i dječjoj supkulturi, i to podjednako djevojčicama i dječacima. Djevojčice i djevojke češće su vlasnice spomenarskih bilježnica što je potvrdilo i provedeno istraživanje, ali se i dječaci i mladići u njih upisuju.

Spomenarski upisi u rasponu su od naivnih dječjih črkarija do dubokih životnih poruka koje krasi bogate ilustracije. Najčešći upisi su varijante nekog od tradicionalnih tekstualnih iskaza što će biti prikazano u poglavlju 3.1. (Namjerne) varijante koje se javljaju najčešće predstavljaju personalizirani iskaz upisivača, a sve sa svrhom ostavljanja traga u bilježnici uspomena.

3. Struktura spomenara

Od vremena prvih spomenara iz 19. stoljeća do samog početka 21. stoljeća kad su se ispunjavali posljednji spomenari, mnogo se toga promijenilo, no neke su se važne odrednice spomenara održale kroz vrijeme.

Osim osnovnih motiva tekstualnih iskaza i motiva ilustracija održao se jedinstven način strukturiranja spomenara u cjelinu pomoću formula otvaranja i formula zatvaranja. Osim toga, upisi su kao zasebne cjeline zaokruženi naslovom na početku, a najčešće riječju: *Spomen!* i posvetom s potpisom. Uz to, uz zapise se uglavnom bilježi datum i mjesto zapisivanja. Na kraju upisa stoji potpis, ponekad puno ime i prezime upisivača, a ponekad samo ime ili nadimak. U analizi spomenara možemo promatrati bjeline u spomenarima, broj tekstualnih iskaza koje je zabilježila jedna osoba, naslov, posvetu, broj stranica koje je ispunio upisivač itd.

3.1. Struktura spomenara na razini upisa

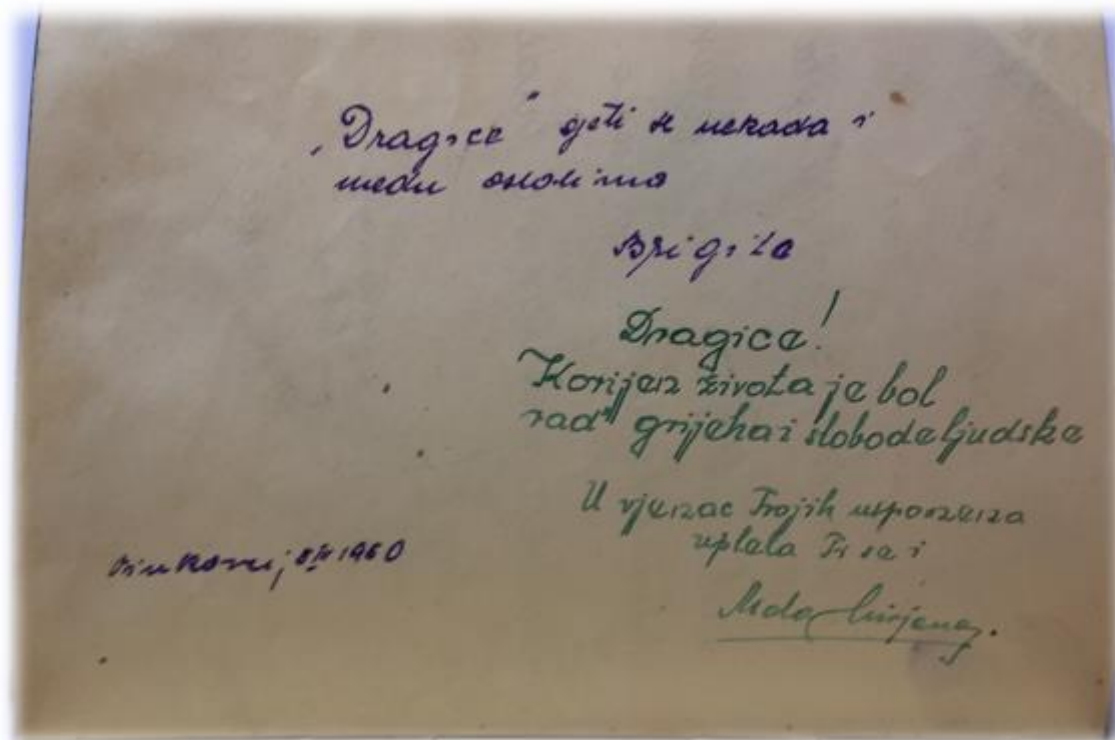
Što se tiče strukture pojedinačnoga upisa, postoje značajne razlike između vremena prvih i zadnjih spomenara. Autorica Duran upis naziva *spomen-stranicom* (Duran 2004: 535), no precizniji naziv bio bi jednostavno *upis* zato što može zauzimati više ili manje od jedne stranice.

Upis je prvenstveno određen potpisom upisivača, ali i datumom i mjestom upisa te rukopisom i bojom sredstva za pisanje i crtanje. Ponekad upis nije potpisan, no jasno možemo odrediti da je riječ o novom, to jest zasebnom upisu. Upis se obično sastoji od jedne stranice, a najčešće je to desna stranica bilježnice. Ponekad se sastoji od više stranica koje možemo odrediti kao jedan upis prema stilu likovne i tekstualne poruke. Rijetko možemo naći i više od jednog upisa na istoj stranici spomenara (Slika I⁴).

Osim potpisa, završetak jednog upisa signaliziraju i tekstualni iskazi zatvaranja kao što su npr. *U spomen na...; Sjeti se prijateljiće... Za trajnu uspomenu...* i sl. Osim kratkih zatvarajućih formula, javljaju se i personalizirane, npr: *Ne sjeti se kad pročitaš / već se sjeti pa pročitaj te U vijenac Tvojih uspomena upisala se...* U novijim spomenarima javljaju se

⁴ Neke su slike radi boljeg razumijevanja umetnute unutar teksta. Numerirane su rimskim brojkama i popisane u prilogu 7.2. na kraju rada.

šaljive varijante tekstualnih iskaza umjesto zatvarajućih formula, primjerice *Pao miš s mosta, za spomen je dosta* i *Pao vrabac s mosta spomena je dosta*.⁵

Slika I. Primjer stranice spomenara s dva upisa. Spomenar iz 1931. (Dragica)

3.2. Struktura spomenara na razini spomenara kao materijalnog predmeta

Strukturu upisa možemo promatrati i na razini bilježnice spomenara. Relativno ustaljenu strukturu pronalazimo i na toj razini. Važno je napomenuti da spomenari nisu oduvijek uvezane bilježnice. Najstariji spomenar iz korpusa iz 1839. godine sastoji se od kutijice s upisima na papirima nalik pismima (Slika II).

⁵ U radu su kurzivom navedeni autentični primjeri tekstualnih iskaza iz spomenara.

Slika II. Spomenar u kutijici iz 1839. godine.

Duran je zapisala tekstualni iskaz otvaranja: “*Ja sam vlasnik spomenara, / molim da mi se po njemu ne šara. / Lijepo piši, gumicom ne briši, / ali dobro znaj, listove mi ne kidaj. / Listovi su svi na broju, / prepoznat ću ruku tvoju!*” (Duran 2004: 534). Varijante ovog tradicionalnog tekstualnog iskaza ili tematski sličnog iskaza zapisali su mnogi vlasnici spomenara na prvoj stranici bilježnice. Osim navedenog, tekstualni iskaz otvaranja je i: *Tko za spomen prijateljstva / Hoće da mi pruži dar, / Taj nek želje srca svog / Napiše u spomenar.*

U sredini bilježnice spomenara ponekad se može naći podlistak *Školski, Društveni, Drugarski* ili *Prijateljski list*, to jest popis svih koji su se upisali u spomenar. Naziv ovisi o vremenu u kojem se spomenar upisivao. Ta se stranica ponekad nalazi na unutrašnjosti korica spomenara. “Na ovoj stranici upisnici se samo potpišu, stave datum (iako su to već učinili na svojoj spomen-stranici) ili napišu kojem azredu pripadaju. Neki spomenari imaju isti takav *Nastavnički* ili *Profesorski list*. Preko dvije stranice proteže se se i *Šaljivi list*, u koji se upisuju šaljivi stihovi koji se najčešće odnose na vlasnika spomenara” (Duran 2004 : 535).

Poneki upisi unutar bilježnice spomenara sastoje se i od presavinutog dijela stranice u kojem ponekad piše mjesto ili datum upisa, a ponekad tradicionalni iskaz: *Tko otvori, _____ (uz ime vlasnika spomenara) voli!* ili pak domišljati neočekivani odgovor: *Znatiželjna baba* ili *Orah bez jezgre.*

Poledina prednje i stražnje korice često krije upise udvarača ili najbližih prijatelja koji svoje prijateljstvo dokazuju karakterističnim tradicionalnim tekstualnim iskazom: *Tko te voli više od mene nek još jedan list okrene. Listova nema više, ja te volim najviše!* Varijante ovog iskaza možemo smatrati zatvarajućim tekstualnim iskazima na razini spomenara kao bilježnice.

Inzistiranje na prepoznatljivoj formi bilo je mnogo važnije na samome početku kulture spomenara. Primjerice, u vrijeme ispunjavanja spomenara iz 19. stoljeća i s početka 20. stoljeća gotovo svi upisivači upisivali su svoje puno ime i prezime, datum i mjesto upisivanja.

Također, u tim su spomenarima posvete mnogo osobnije i upečatljivije, na primjer posveta: *U vijenac Tvojih uspomena uplela Ti se* (Slika I). Razlog tomu je mlađa odrasla dob vlasnika spomenara i upisivača. U novijim spomenarima, iz druge polovice 20. stoljeća i s početka 21. stoljeća, posvete su rijetkost kao i vrijeme i mjesto upisa koje se često izostavlja.

3.3. Tipovi upisa

Tipovi upisa u spomenarima su raznoliki. Možemo ih podijeliti na:

- 1) tekstualne iskaze;
- 2) materijalne priloge;
- 3) ilustracije;
- 4) kombinirane iskaze.

Tekstualni iskazi su najslabiji. Možemo ih podijeliti s obzirom na temu, stil, jezik i vrstu. Jezično nisu ograničeni, pa se u nekim spomenarima javljaju i tekstualni iskazi stranim jezicima, npr. na njemačkom, mađarskom, talijanskom i engleskom jeziku, najčešće ovisno o mjestu upisivanja.

Materijalni prilozi su, kako je već navedeno, prešano cvijeće, fotografije, izresci iz novina, naljepnice. Također, materijalnim iskazom možemo smatrati i notni zapis.

Ilustracije u spomenarima tehnikom i stilom mogu biti bogatije i siromašnije. „Vodeće teme spomenarskih slikara jesu cvijeće, jedrilice, krajolici i vedute, lijepi ženski i smiješni muški likovi. Rabi se olovka, olovka u boji, tuš, tempera, vodene boje, flomasteri“ (Duran 2004: 535). Kad se uz ilustraciju javlja i tekst, motiv ilustracije često prati motiv tekstualnog iskaza.

Najčešći su kombinirani iskazi koji se sastoje od ilustracije i tekstualnog iskaza sa svim sastavnim dijelovima (naslov, iskaz, posveta, potpis i datum i mjesto upisa). Kombinirani iskazi podrazumijevaju i tekstualni iskaz s materijalnim prilogom.

Upisi značajno ovise o dobi upisivača. Mlađi upisivači većinom ne datiraju svoje upise ili ne bilježe njegovo mjesto, a još je jedno važno obilježje upisa u spomenarima činjenica da najčešće ne slijede kronološki redoslijed.

3.3.1. Tekstualni iskazi

S obzirom na vrstu, kako je već navedeno, tekstualni se iskazi mogu podijeliti na:

- 1) tradicionalne tekstualne iskaze;
- 2) osobne netradicionalne tekstualne iskaze;
- 3) književne citate;
- 4) iskaze koji tendiraju poslovičnosti.

Teme spomenarskih tekstualnih iskaza univerzalne su: ljubav, prijateljstvo, život, domovina, ali i smrt. U novijim razdobljima ispunjavanja spomenara, od 1950-ih godina iskazi su šaljivi te govore o školi i školskim ljubavima. Književni citati preuzimaju se od

kanonskih književnika. Osobni netradicionalni iskazi najčešće su dobre želje za uspjeh u školi, u ljubavi i životu općenito. U spomen se piše o važnosti prijateljstva i odnosa s vlasnikom spomenara. Prije su se mnogi književni citati mogli jednostavno prepisati iz zbirke Marije Kumičić *Za spomenar: mudre izreke iz naše književnosti*. U predgovoru navedene zbirke s kraja 19. stoljeća stoji posveta: „Mladeži Hrvatska! Evo Ti, draga mladeži, milmirisna cvieća, sakupljena po rosnih livadah i bujnih cvjetnjacih prostrane naše domovine. U tih ćeš stihovih naći sve, što želih kazati milom kojem biću na najljepši način. Čiste želje i ljubav žarka; živa vjera i mudri savjeti; majka, domovina i naš život; sloboda i slava, ljepota i dobrota, i ljudsko srce puno čeznuća nudja Ti se, a Ti odabiraj najmilije, pa našav po volji, uberi cvietak iz ove knjižice i presadi ga na milu spomen u ponudjeni Ti spomenar. M. K.” (Kumičić 1896).

Zbirka je podijeljena na devet poglavlja, odnosno devet tema tekstualnih iskaza: vjera, domovina, slava i sloboda, ljubav i prijateljstvo, mudrost, dobrota i ljepota, ljudsko srce, ljudski život i želje. U zbirci se nalaze mnogi stihovi hrvatskih književnika, a prevladavaju stihovi Petra Preradovića, Augusta Šenoe, Ivana Gundulića, Frana Krsta Frankopana, Silvija Strahimira Kranjčevića, Mirka Bogovića, biskupa Josipa Juraja Strossmayera te narodne mudrosti (npr., *Kudgod hodim na srcu Te nosim!* (Kumičić 1896: 78). Također, u zbirci Marije Kumičić javljaju se i tekstualni iskazi s motivom smrti, ali su uvršteni pod temu ‘Ljudski život’ i ‘želje’. Zbirka je i sama nalik spomenaru jer je svaka stranica ilustrirana tipičnim motivima za spomenare: cvijeće, kuće, životinje (ptice, srne, leptiri), brodovi, more, djevojčice. Uz to, početno slovo (inicijal) svakog tekstualnog iskaza posebno je ukrašeno i istaknuto crvenom bojom.

3.4. Odnos vlasnika spomenara i upisivača

Bilježnice predviđene za spomenare često su se dobivale na poklon za blagdan ili rođendan (Slika III). To svjedoči o važnosti i vrijednosti spomenara. Spomenarske bilježnice prepoznatljive su po posebnom oblikovanju; obično su to bilježnice tvrdih korica, urešene zlatnim slovima, presvučene u platno šarenih boja, a u novije vrijeme krase ih veseli dječji motivi.

Slika III. *Miri za rođendan!* Upis iz spomenara iz 1919. (Mira, Sušak). Upis zapisan na prvoj stranici spomenara.

Jedan od upisa iz najstarijeg spomenara iz korpusa iz 1839. godine resi posebna posvećenost i inovativnost. Upis se sastoji od triju strofa čiji stihovi započinju akronimom koji se sastoji od imena vlasnice spomenara i imena upisivača (*Leni Jure Sertić*) (Slika IV).

Slika IV. Upis iz najstarijega spomenara iz 1839. godine

Posebni prijateljski odnos upisivača prema vlasnicima spomenara, osobama koje su spomenar davale na upis, ogleda se u posebnom rukopisu (krasopisu), motivu ilustracije te u posveti. Čak i kada upisivač upisuje tradicionalnu poruku, u posveti se može iščitati poštovanje koje upisivač gaji prema vlasniku spomenara. U starijim se spomenarima upisivač često vlasniku spomenara obraća s *Vi, poštovana* ili pak sebe potpisuje kao *vjeran/vjerna prijatelj(ica)* i sl. Isto tako, spomenari često skrivaju upis od učitelja ili vjeroučitelja što pridonosi vrijednosti spomenara za njegova vlasnika, jer su spomenari većinom rezervirani za upis vršnjaka.

4. Istraživanje i analiza korpusa

Etnologinja Mirjana Duran (2004) istraživala je spomenare na području Slavonije. Korpus provedenog istraživanja sadržavao je ukupno 108 spomenara iz razdoblja od 1874. do 2000. godine. Prema njezinim riječima, cilj istraživanja bio je “prikupiti i istražiti ovu građu iz što duljeg razdoblja, utvrditi što sve sadrže spomenari, kakva je trajnost i promjenjivost ovoga žanra te u kakvu su odnosu naši spomenari sa sličnim tvorevinama u svijetu” (Duran 2004: 533). Istraživanje je objavljeno 2004. godine, a te su se godine jedva još ispunjavali preostali rijetki spomenari.

Cilj mojega rada jest prikupiti i istražiti ovu građu u što duljem razdoblju sa što šireg područja Hrvatske i rezultate istraživanja usporediti s prijašnjim istraživanjem. U etnološkom smislu, *teren* koji sam istraživala podrazumijeva građu nastalu u brojnim većim gradovima Hrvatske, (uključujući Zagreb, Zadar, Varaždin, Čakovec, Rijeku, Pulu, Vinkovce...) koju sam proučila ‘iz udobnosti vlastitoga doma’.

Dio korpusa čine spomenari prijatelja i poznanika koji su, dajući mi spomenare na uvid, dali svoj pristanak za istraživanje, što je u skladu s opće prihvaćenim pravilom da “istraživani moraju biti upoznati s istraživanjem na shvatljiv i precizan način te dati svoj pristanak“ (Čapo Žmegač, J.; Gulin Zrnić, V.; Šantek, G. P. 2006: 40). Radi provjerljivosti rezultata istraživanja, ali i izbjegavanja potencijalnih problema vezanih uz odgovornost, u radu se donosi popis vlasnika spomenara, s punim imenom, datumom i mjestom rođenja. Neki podaci o pojedinim spomenarima koji su dio zbirke Udruge Random, nisu poznati, no spomenari su dostupni u zbirci Udruge.

Rad donosi popis vlasnika spomenara s dodatnim podacima i napomenama ne samo u svrhu provjerljivosti izvora, nego i kao zahvalu svima koji su mi ustupili svoje osobne i obiteljske spomenare za istraživanje.

Za potrebe ovoga istraživanja spomenari su podijeljeni u pet različitih skupina s obzirom na to u kojem su se mjestu najviše ispunjavali, to jest prema regiji nastanka. Budući da se Hrvatska dijeli na pet regija: istočna, središnja i gorska Hrvatska te sjeverno i južno hrvatsko primorje (Slika V), navedene su regije bile smjernice u prikupljanju građe. Naravno, buduća istraživanja spomenara mogla bi uključivati detaljniju podjelu i analizu građe, dijalektološko istraživanje, dijakronijski razvoj jezika i sl.

Suvremene regije

Slika V. Regije Republike Hrvatske. URL: <http://croatia.eu/article.php?lang=1&id=12> (20.11.2017.)

Istraživanje je u odnosu na istraživanje Duran (2004) prošireno na područje cijele Hrvatske, odnosno prošireno je koliko je dopuštao dostupni korpus. Umjesto jednog desetljeća, građa je podijeljena na razdoblja od po 20 godina jer je trajanje spomenara ponekad duže od 10 godina jer je to ujedno prosječan period smjene generacija.

Budući da nije poznato je li najstariji spomenar iz korpusa sačuvan u cijelosti, jer se sastoji od kutijice s upisima na papirima nalik pismima, taj je spomenar uvršten u korpus kako bi potvrdio vrijeme trajanja spomenarske tradicije. Istraživanje se temelji i na starijim spomenarima od onih koje je istraživala Duran.

Tablica br. 1. Prikaz trajanja spomenara

Razdoblje	Godina	Mjesto	Regija	Trajanje spomenara
1830.-e	1839.	Lika	gorska Hrvatska	nije poznato
1880. – 1900.	1896.	Zagreb, Okučani	središnja Hrvatska, istočna Hrvatska	2. 9. 1896. – 28. 6. 1906.
	1898.	Varaždinske Toplice, Karlovac, Nagykanizsi (Mađarska), Zagreb, Ivanić Grad	središnja Hrvatska	6. 4. 1898. – 14. 7. 1926.
1900. – 1920.	1919.	Sušak, Pula, Kastav	sjeverno hrvatsko primorje	7. 3. 1919. – 3. 11. 1924.
1920. – 1940.	1931.	Split	južno hrvatsko primorje	4. 8. 1931. – 15. 9. 1937.
	1931.	Zagreb	središnja Hrvatska	14. 11. 1931. – 1. 2. 1945.
	1931.	Vinkovci, Sisak	istočna Hrvatska, središnja Hrvatska	25. 12. 1931. – 17. 10. 1948.
1940. – 1960.	1941.	Čakovec, Varaždin	središnja Hrvatska	25. 9. 1941. – 14. 3. 1956.
	1955.	Zadar, Šibenik, Vinišće	južno hrvatsko primorje	24. 5. 1955. – 30. 9. 1959.
	1956.	Zagreb (Trešnjevka)	središnja Hrvatska	27. 9. 1956. – 20. 6. 1958.
1960. – 1980.	1963.	Zagreb, Rijeka	središnja Hrvatska, sjeverno hrvatsko primorje	23. 3. 1963. – 5. 5. 1968.
	1966.	Zagreb	središnja Hrvatska	26. 4. 1966. – 27. 3. 1969.
	1970.	Zagreb (Dubrava)	središnja Hrvatska	1970. – 12. 2. 1976.
	1970.	Zagreb (Trešnjevka)	središnja Hrvatska	6. 9. 1970. – 31. 01. 1990.
	1971.	Crikvenica	sjeverno hrvatsko primorje	26. 4. 1971. – 23. 10. 1971.
	1971.	Crikvenica	sjeverno hrvatsko primorje	19. 3. 1971. – 31. 3. 1974.

	1977.	Zagreb	središnja Hrvatska	2. 9. 1977. – 24. 11. 1978.
	1978.	Zagreb, Crikvenica	središnja Hrvatska, sjeverno hrvatsko primorje	18. 3. 1978. – 28. 7. 1980.
	1979.	Ivanić Grad	središnja Hrvatska	29. 1. 1979. – 18. 7. 1989.
1980. – 2000.	1991.	Zagreb (Siget)	središnja Hrvatska	6. 5. 1991. – 5. 5. 1992.
	1997.	Zagreb (Trešnjevka)	središnja Hrvatska	27. 1. 1997. – 5. 1. 1997.
	1997.	Zagreb	središnja Hrvatska	upisi nisu datirani
	1999.	Zagreb (Dubrava)	središnja Hrvatska	15. 6. 1999. – 10. 9. 2000.
2000. – 2004.	2002.	Desinić	središnja Hrvatska	upisi nisu datirani
	2004.	Zagreb (Dubrava)	središnja Hrvatska	22. 1. 2004. – 12. 2. 2004.

Najveći broj analiziranih spomenara potječe iz središnje Hrvatske, to jest iz Zagreba. Dva su se analizirana spomenara ispunjavala u istočnoj Hrvatskoj (Vinkovci, Okučani), četiri spomenara pripadaju regiji sjevernog hrvatskog primorja, a dva su iz južnog primorja. Samo jedan spomenar iz korpusa ispunjavao se u gorskoj Hrvatskoj.

Mjesto gdje su se spomenari pretežno ispunjavali, obično je mjesto iz kojeg je vlasnik spomenara rodom ili mjesto gdje se vlasnik spomenara školovao. To je mjesto navedeno na prvom mjestu u tablici br. 1, a navedena su i druga mjesta gdje se spomenar ispunjavao rjeđe.

U tablici br. 1 analizirani spomenari kronološki su poredani i prema godini početka upisivanja. Osim godine početka upisa, navedeno je i vrijeme trajanja svakog pojedinog spomenara. Period upisivanja nekih spomenara proteže se i kroz nekoliko razdoblja. Najduže je trajanje spomenara iz korpusa 28 godina koliko su se upisivači upisivali u spomenar iz 1898. godine. Aktivno trajanje novijih spomenara je znatno kraće od trajanja starijih spomenara iz korpusa. Najkraće trajanje spomenara je kraće od jednog mjeseca, a to je najnoviji spomenar iz korpusa, iz 2004. godine. Budući da neki upisi nisu datirani, važno je naglasiti da su podaci izrađeni na temelju datiranih upisa, to jest temeljem najstarijeg i najnovijeg datiranog upisa iz spomenara.

Odnos broja datiranih i nedatiranih upisa donosi tablica br. 2. Ista tablica prikazuje i ukupan broj spomenarskih upisa u svakom spomenaru iz korpusa.

Tablica br. 2. Broj analiziranih spomenarskih upisa

Razdoblje	Godina	Mjesto	Broj upisa u spomenaru	Vlasnica
1830.-e	1839.	Lika	nije poznato	Lena
1880. – 1900.	1896.	Zagreb, Okučani	37 upisa, 4 nedatirana upisa	Lela
	1898.	Varaždinske Toplice, Karlovac, Nagykanizsi (Mađarska), Zagreb, Ivanić Grad	50 upisa	Ružica
1900. – 1920.	1919.	Sušak, Pula, Kastav	43 upisa, 11 nedatiranih upisa	Mira
1920. – 1940.	1931.	Split	51 upis, 15 nedatiranih	Dinka
	1931.	Zagreb	18 upisa, 4 nedatirana upisa	Mara
	1931.	Vinkovci, Sisak, Velika Gorica	99 upisa	Dragica
1940. – 1960.	1941.	Čakovec, Varaždin	42 upisa, 6 nedatiranih upisa	Matilda
	1955.	Zadar, Šibenik, Vinišće	23 upisa	Darija
	1956.	Zagreb (Trešnjevka)	38 upisa, 14 nedatiranih upisa	Marija (Višnja)
1960. – 1980.	1963.	Zagreb, Rijeka	38 upisa	Ivana V.
	1966.	Zagreb	50 upisa, 21 nedatiranih upisa	Klara
	1970.	Zagreb (Dubrava)	33 upisa, samo 2 datirana	Gordana

	1970.	Zagreb (Trešnjevka)	22 upisa, 8 nedatiranih upisa	Vlasta
	1971.	Crikvenica	21 upis	Andreja
	1971.	Crikvenica	26 upisa	Andreja
	1977.	Zagreb	33 upisa, 13 nedatiranih	Mirjana
	1978.	Zagreb	18 upisa	Andreja
	1979.	Ivanić Grad	51 upis, 34 nedatirana upisa	Ivančica
1980. – 2000.	1991.	Zagreb (Siget)	23 upisa, 10 nedatiranih upisa	Anita
	1997.	Zagreb (Trešnjevka)	14 upisa, 4 nedatirana upisa	Sara
	1997.	Zagreb	14 nedatiranih upisa	Ivana M.
	1999.	Zagreb (Dubrava)	14 datiranih upisa	Nikolina
2000. – 2004.	2002.	Desinić	17 nedatiranih upisa	Božica
	2004.	Zagreb (Dubrava)	10 upisa, 2 nedatirana upisa	Nikolina

Što se tiče strukture upisivača, kako ističe Duran (2004: 532/533) “vlasnice su uglavnom djevojčice/djevojke, a u spomenar se upisuju prijateljice, dječaci/mladići, ali i roditelji, rođaci, učitelji itd.” Moje istraživanje potvrdilo je navedenu tvrdnju. Vlasnici spomenara iz korpusa također su djevojčice ili djevojke, ovisno o razdoblju u kojem je spomenar nastao. Pojedina se imena u tablici br. 2 ponavljaju jer je ista vlasnica imala više od jednog spomenara. Isto tako, u analiziranim spomenarima puno je više upisivačica od upisivača. Osim toga, značajna je i dobna struktura jer se teme osobnih tekstualnih iskaza i posvete u spomenarima početkom i krajem 20. stoljeća značajno razlikuju, a na to utječe dob vlasnika i upisivača.

4.1. Obilježja tekstualnih iskaza u spomenarima u korpusu

Od četiri osnovne vrste spomenarskih tekstualnih iskaza, u analiziranim spomenarima zastupljene su sve vrste.

Tradicionalni tekstualni iskazi podrazumijevaju one iskaze koji se prenose “s koljena na koljeno”, javljaju se kroz cjelokupnu povijest upisivanja u spomenare. Oni su poznati i prepoznatljivi spomenarski. Istraživanjem tekstualnih iskaza ustanovljeno je da se varijante tradicionalnog tekstualnog iskaza *Od kolijevke pa do groba najljepše je đaćko doba* najranije pronalaze u spomenarima od 30-ih godina prošloga stoljeća. Varijantu tog iskaza možemo naći u spomenaru iz 1931. (Dinka, Split): *Od kolevke / pa do groba / najlepše je / đaćko doba*. Pronalazimo ga i u spomenaru iz 1955. godine (Darija, Zadar). Iako se tekstualni iskaz smatra tradicionalnim spomenarskim, riječ je o autorskom zapisu pjesnika Branka Radičevića (Slavonski Brod, 28. ožujka 1824. – Beč, 1. srpnja 1853.) koji se rado zapisivao u učeničke spomenare. Isti tradicionalni tekstualni iskaz zapisan je i u spomenaru iz 1966. (Klara, Zagreb): *Od koljevke pa do groba / najljepše je đaćko doba* te u spomenaru iz 1971. (Vlasta, Zagreb): *Od kolijevke pa do groba / Najljepše je đaćko doba!* Također, iskaz je upisan i u spomenaru iz 1997. godine (Sara, Zagreb).

Čest tradicionalni tekstualni iskaz u spomenarima iz korpusa je i *Ti me pitaš koga volim, Evo da ti odgovorim, Bolje čitaj prva slova, Evo tebi odgovora!* Posebnost tog iskaza je u akronimu TEBE koji se može iščitati ako je upisivač upisao stihove u četiri pravilno raspoređena reda. U spomenaru iz 1955. (Darija, Zadar) upisana je varijanta iskaza: *Ti me pitaš koga volim / Evo da ti odgovorim / **Brže** čitaj **prednja** slova / Eto tebi odgovora*. Varijanta iskaza upisana je i u spomenaru iz 1966. (Klara): *Ti me pitaš koga volim / Evo da ti odgovorim / **Brzo** čitaj **prva** slova / Evo tebi odgovora!* Taj je iskaz toliko popularan da se primjerice, u jednom od spomenara iz 1979. (Ivančica, Ivanić Grad) ponavlja u više od deset upisa različitih osoba. Preciznije rečeno, ponavljaju se varijante istog tradicionalnog tekstualnog iskaza:

Ti me pitaš koga **volim**, Evo da ti odgovorim, **Bolje** čitaj prva slova, Evo tebi odgovora!

Ti me pitaš koga **volim**, Evo da ti odgovorim, **Brže** čitaj prva slova, Evo tebi odgovora!

Ti me pitaš koga **volim**, Evo da ti odgovorim, **Brzo** čitaj prva slova, Evo tebi odgovora!

Ti me pitaš koga **voliš**, Evo da ti odgovorim, Bolje čitaj prva slova, Evo tebi odgovora!

U nekim upisima javljaju se i pogreške pa, primjerice, u iskazu iz istog spomenara iz 1979. (Ivančica) koji glasi *Pitaš li me koga voliš Evo tebi odgovaram Bolje čitaj prva slova Evo tebi*

odgovora nedostaje akronim TEBE koji je ključ ovog iskaza. U spomenaru iz 1970. (Gordana, Zagreb) također se javlja varijanta ovog iskaza s pogreškom jer izostaje akronim radi pogrešno raspoređenih stihova: *Ti me pitaš koga / volim evo da ti odgo / vorim bolje čitaj prva / slova evo tebi odgovora*. U spomenaru iz 1997. (Sara, Zagreb) javlja se varijanta istog iskaza, također s pogreškom: *Ti me pitaš koga / volim evo da ti odgovorim / brže čitaj mala slova / evo tebi odgovora*. Iskaz je zapisan i u spomenaru iz 2002. (Božica, Desinić) te u spomenaru iz 2004. (Nikolina, Zagreb) što znači da ovaj tradicionalni tekstualni iskaz najduže traje, a osim što se zapisuju približne varijante javljaju se i preinake. U spomenaru iz 1963. (Ivana V., Zagreb/Rijeka) javlja se šaljiva varijanta tekstualnog iskaza: *Pitaš švrču / koga voli, / a on ti / odgovori volim / samo gospoda /-ra ovog spomenara*.

U navedenim se često upisivanim tradicionalnim iskazima javljaju najčešći motivi tekstualnih iskaza: ljubav, prijateljstvo, prolaznost života, škola. Ti se motivi isprepliću pa često nije moguće jednoznačno odrediti glavni motiv.

Još neki česti tradicionalni tekstualni iskazi i njihove varijante su:

1955. (Darija, Trogir) *Drugarstvo je zvijezda, / koja život krasi / sjećanjem ga čuvaj, / da se ne ugasi. / Život je more, / talasi ga kreću / na tim talasima, čovjek gradi sreću. / Život je san / život je nada / uživaj Darija / još dok si mlada*.

1977. (Mirjana, Zagreb) *Prijateljstvo je zvijezda, / koja život krasi / al' je treba čuvati / da se ne / ugasi!*

1966. (Klara, Zagreb) *Kada vidiš / cvijetak / da na putu vene, / uberi ga, Klaro, / pa se sjeti / mene.; Kada vidiš tulipan gdje / kraj puta vene, uberi ga / i sjeti se mene*.

1997. (Sara, Zagreb) *Kada vidiš ljubicu, da kraj puta vene, / tad se sjeti mene i moje vječne / uspomen!*

1931. (Dinka, Split) *U srcu sam Te zatvorila / Ne možeš izaći, / Ključ sam izgubila, / ne mogu ga naći*.

1971. (Andreja, Crikvenica) *U srce sam te zaključala / ključić sam izgubila / ne mogu ga naći*.

1997. (Ivana M., Zagreb) *U srce / sam te zaključala / nemožeš izać. / Ključ sam / izgubila nemogu / ga nać!*

1931. (Dragica, Vinkovci) *Uči se uči! O / Vreme se kotrlja. / Doći će skoro i Tvoja / Matura*.

1970. (Gordana, Zagreb) *Uči uči Gordana / vrijeme se kotura / ubrzo će doći / mala matura*.

1997. (Sara, Zagreb) *Uči uči Sara / vrijeme se kotura / ubrzo će doći / i mala matura.*

1970. (Vlasta, Zagreb) *Kad vidiš dudicu / reci joj hvala jer / ti je trebala / kad si bila mala.*

2004. (Nikolina, Zagreb) *Pogledaj je Nikolina / i reci joj Hvala / bila ti je potrebna / kad si bila mala.*

Navedeni tradicionalni tekstualni iskazi personalizirani su umetanjem imena vlasnika.

Tradicionalni iskazi u spomenarima novijeg datuma šaljivi su i prevladavaju motivi učenja, škole i školskih ljubavi.

1970. (Gordana, Zagreb) *Dijete si sada / dijete si uvijek / dijete si sada / al' ne zauvijek.*

1970. (Gordana, Zagreb) *Riba pliva trčeći Goga se znoji učeći.*

1977. (Mirjana, Zagreb) *Ljubav je jaka / al nije za Mirjanu / za Mirjanu je red da dobije / 5.*

1978. (Andreja, Crikvenica) *Ljubav je cigareta / poljubac dim, / a pepeo ono / što ostaje za tim.*

2002. (Božica, Desinić) *Ti si A, / ti si B, / ti si cura / za dečke sve!*

2004. (Nikolina, Zagreb) *Vrata škripnu / mama viknu / Nikolina vraže / dečki te traže!*

Osim tradicionalnih tekstualnih iskaza, u spomenare se upisuju i posve osobne i iskrene želje. To su netradicionalni osobni tekstualni iskazi, ponekad rimovani, a ovo su neki od primjera:

1898. (Ružica, Varaždinske Toplice) *Sjeti se češće na dijetinje dane / što si ih sprovela ugodno sa ljubećom te Pavkom.*

1896. (Lela, Zagreb) *Uminut će divna mladost / I nestat' je poput sjene / Ali slatka uspomena / Nikad sasma ne uvene, / Ona živi i živit će / Vjekom u dnu srca svoga / Sjećajući me ljepog doba / Prijateljstva Tvoga - ća do groba! / Ako imaš suza u subini srca / Kad ne vidi nitko, isplači se tad, / Al' pred ljudima budi, nek im se čini / Kan' da ne znaš, što je tuga, bol i jad!*

1931. (Dragica, Vinkovci) *Hrvatica vjerna budi / Nek te vole svi ljudi / Napreduj ko bijela lađa / Nek ti hrvatska ljubav / bude najslađa.*

1955. (Darija, Zadar) *Daro! / Dok si još mlada, nemoj da te brige more, / nego uvijek budi vesela i hrabra. Život je kratak / i teče kao brza rijeka, zato nastoj Daro da ti / bude sretan do vijeka. Sjeti se samo života, / mladog mog, pa ćeš se uvjerit da mu je kratak / tok. Gorke sam suze kroz to vrijeme lila, koje / odavaše tugu sna mog i otjeraše me napokon / u hladan grob. Cijelog života svog ja nisam / sretna bila, nego sam uvijek proklete suze / lila. I sad mi teču na ovaj spomen tvoj, / pri pomisli da neću glasa čuti više tvog. Kad budeš / čitat ovaj zadnji spomen moj, ja neću živa biti / i mladog tijela mog tad će nestajati. Prije svoje / rajne (?) smrti neću moći nikom zbogom reći / i to mi je najveća bol. / A sad zbogom, Daro moja, ja ti želim svaku sreću. Nekadašnja drugarica S. Milica, Zadar, 12.5.1956.*

1955. (Darija, Zadar) *Živjeti je lijepo / samo treba znati živjeti / imati sreće da se držiš života / i htjeti živjeti jer je onda i lijepo.*

1970. (Vlasta, Zagreb) *Okićena mirisnim / cvjećem neka te / prati sreća to je / želja srca mog. Nek te čuva dragi Bog.*

1977. (Mirjana, Zagreb) *Sjedim... / Slušam muziku. / Da li i ti slušaš muziku? / Ako slušaš čuješ pjesmu. / Znaš koju pjesmu? / Ne znaš? / Onu pjesmu kojasetebi / sviđa. / Ne znam da li se / meni sviđa. / Mislim da mi se ti sviđaš.*

Teme osobnih netradicionalnih tekstualnih iskaza su također prolaznost, (prijateljska) ljubav i dobre želje, domoljublje. No, u spomenarima pronalazimo i neočekivane teme kao što je smrt.

1931. (Dragica, Vinkovci) *Kad već nigdje sreće nemaš / Kada živiš kao rob / Tad Ti sreću donet može / Oh! Samo hladan grob.*

1955. (Darija, Zadar) *Na put se spremam / put mi je dalek / sada se s tobom / opraštam zauvijek! / Sada će sudbina / život da zbriše / od sad se nećemo / vidjeti nikada više! / Spominjat ćeš možda / često moje ime. / A gdje ću ja tada biti? / „U hladnom grobu / vječni sanat sniti.“*

1963. (Ivana V., Zagreb/Rijeka) *Dotle je prijatelj / vjerni sve dok ne / umre, ali njegova uspomena / ostat će ti u dubokom sjećanju / sve dok jednog dana i ti ne umreš!*

1977. (Mirjana, Zagreb) *Umrijet ću jedne / zimske noći / dok cijela priroda / spi / za mnom će plakati / samo majka, / a možda / čak i / ti.*

Glavni motivi iskaza koji tendiraju poslovičnosti također su ljubav i prolaznost života. Neki od upisa odišu pesimizmom i melankolijom, a drugi ističu opće životne vrijednosti.

1898. (Ružica, Varaždinske Toplice) *Sjeti se češće časova sreće, / Al ih ne zovi jer vratit se neće.*

1919. (Mira, Sušak) *Ne traži u svijetu prijatelja, / jer ga ne ćeš naći.*

1919. (Mira, Sušak) *Nema ljepše ni svetije želje / No ljubiti svoje roditelje.*

1931. (Dragica, Vinkovci) *Korijen života je bol, rad grijeha i slobode ljudske.*

1931. (Dinka, Split) *Cvati, cvati / ružice, / posred male bašćice; ti ćeš brzo / ocvasti, / ti ćeš brzo / propasti / ti ćeš svenut zamlada: / naše prijateljstvo / nikada!*

1941. (Matilda, Čakovec) *Zaborav i praštanje, / Osveta je čestita čovjeka!*

1955. (Darija, Zadar) *S kog izvora vodu piješ / pazi da ga ne zamutiš / isto tako koga voliš / pazi da ga ne naljutiš. i Ljubav je rijeka koja teče / pokraj raja. / A poljubac zlatni ključić / koji duše sa dušama spaja.*

1970. (Gordana, Zagreb) *Ne beri trnje / jer nije cvijeće / ne ljubi dečka / koji tebe neće!*

1977. (Mirjana, Zagreb) *Nikad se ne smij tuđem zlu / tko zna što te čeka.*

1991. (Anita, Zagreb) *Ljubav se ne / kupuje, ljubav / se ne prodaje / ljubav se za / ljubav daje.*

Književni citati pronađeni u spomenarima iz korpusa su:

1896. (Lela, Zagreb) *Kao što plamen svjetiljke i onda go- / re teži, kad ga izvrneš - tako će se i / dobro srce to više uzdići, što ga sud- / bina niže dolje pritišće. Herder*

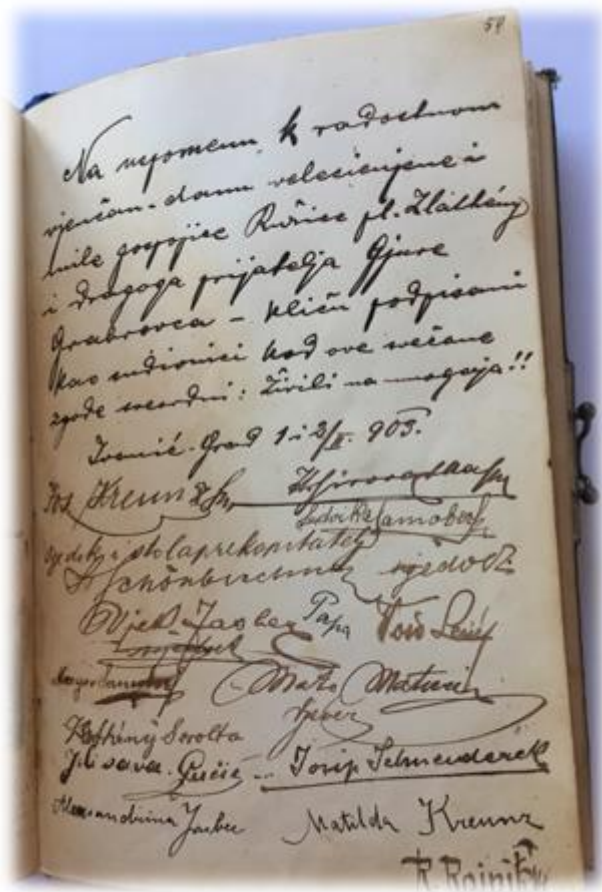
1931. (Dragica, Vinkovci) *Što možeš uraditi ili misliš da / možeš, ne oklijevaj, počini. Goethe*

1931. (Mara, Zagreb) *Vrelo st'jenjem teče, ko orgulje bruji... Nazor*

1997. (Sara, Zagreb) *Teče teče, i teče jedan slap, / što u njemu znači moja mala kap. / Gle! Jedna duga u vodi se stvara, / i sja i dršće u hiljadu šara... / Taj san u slapu da bi mogao / sjati i moja kaplja pomaže ga / tkati. (Dobriša Cesarić, Slap)*

1997. (Sara, Zagreb) *Kdor hoće / videti, mora / gledati s srcem. / Bistvo je očem / nevidno. (Antoine de Saint-Exupery, Mali princ)*

S obzirom na upise unutar spomenara iz korpusa, još bismo jednu vrstu tekstualnih iskaza mogli nadodati podjeli, a to su upisi uzvanika na proslavama (Slika VI i slika VII).

Slika VI. Upis uzvanika za uspomenu na dan vjenčanja u spomenaru iz 1898. (Ružica, Varaždinske Toplice)

Slika VII. Upis uzvanika na proslavi imendana. Spomenar iz 1941. (Matilda, Čakovec)

Spomenari su zanimljivi i po tome što, ma koliko su slični, karakteriziraju ih mnoge posebnosti.

Tablica br. 3. Posebnosti spomenara iz korpusa

Razdoblje	Godina	Vlasnica	Upis od učitelja	Upis od roditelja	Prijateljski list
1830.-e	1839.	Lena	-	-	-
1880. – 1900.	1896.	Lela	da	ne	ne
	1898.	Ružica	ne	ne	ne
1900. – 1920.	1919.	Mira	da	da	ne
1920. – 1940.	1931.	Dinka	ne	ne	da

	1931.	Mara	ne	ne	ne
	1931.	Dragica	da	ne	ne
1940. – 1960.	1941.	Matilda	da	ne	ne
	1955.	Darija	ne	da	da
	1956.	Marija (Višnja)	da	da	da
1960. – 1980.	1963.	Ivana V.	ne	ne	ne
	1966.	Klara	da	ne	da
	1970.	Gordana	da	ne	ne
	1970.	Vlasta	ne	ne	da
	1971.	Andreja	da	da	da
	1971.	Andreja	da	da	da
	1977.	Mirjana	ne	ne	ne
	1978.	Andreja	da	ne	da
	1979.	Ivančica	da	ne	ne
1980. – 2000.	1991.	Anita	ne	ne	da
	1997.	Sara	da	ne	ne
	1997.	Ivana M.	ne	ne	ne
	1999.	Nikolina	ne	ne	ne
2000. – 2004.	2002.	Božica	ne	ne	ne
	2004.	Nikolina	ne	ne	ne

U spomenare su se češće upisivali učitelji nego roditelji. Upisi učitelja popularni su u cijelom periodu trajanja spomenara. Upisi od roditelja najčešće su posvete prilikom darivanja bilježnice spomenara.

U nekim spomenarima upisani su osobni tekstualni iskazi na stranim jezicima, primjerice u spomenaru iz 1919. koji se ispunjavao u sjevernom primorju mnogi su upisi na talijanskom zbog blizine Italije, i značajnog utjecaja talijanskoga jezika.

Neke od spomenarskih bilježnica neobičnog su oblika, npr. spomenar iz 1977. srolikog je oblika, a spomenar iz 1931. minijature je veličine. U njemu se krije i poseban materijalni iskaz: notni zapis.

Kao što je već spomenuto, u novijim spomenarima uz upise se ne navodi mjesto i vrijeme. U spomenaru iz 1991. u nijednom upisu nije upisano mjesto upisivanja, a u spomenaru iz 2002. uz nijedan upis nije naveden ni datum ni mjesto.

Primjer stranice spomenara koja bi se sastojala od više upisa različitih upisivača pronađen je u samo jednom spomenaru u postojećem korpusu; u spomenaru iz 1931. godine (Dragica, Vinkovci).

4.2. Obilježja ilustracija u spomenarima u korpusu

Spomenarski upisi, kako je već navedeno, mogu biti tekstualni iskazi, materijalni prilozi i ilustracije te kombinirani iskazi. Zato je važna odrednica spomenara kao bilježnice, to jest materijalnog predmeta, kako navodi Duran “da su listovi bilježnice bez crta kako bi se moglo crtati/slikati” (Duran 2004: 532). Korpus ovog istraživanja pokazao je da su se ipak koristile i bilježnice s crtama koje su, pretpostavlja se, u svojoj naravi bile namijenjene leksikonima.

Ilustracije u spomenarima variraju od dječjih crteža do pravih umjetničkih djela. Prelistavajući spomenare, uočljivo je da su poneke osobe pozvane da ga ispune uložile poseban trud u ilustraciju pokraj tekstualnog iskaza. Ilustracija je ponekad povezana s glavnim motivom tekstualnog iskaza. Neke stranice spomenara resi samo tekst, a pojedine su samo oslikane, bez teksta.

Motivi crteža, kao i motivi tekstova, ponekad imaju simbolično značenje, naročito ruža koja simbolizira ljepotu i dobrotu. U spomenarima do 1950-ih godina protekloga stoljeća prevladavaju motivi cvijeća; ruže, karanfili, ciklame, ljubičice, potočnice, tulipani; brodovi; religiozni motivi kao što su anđeli, križ i sl., te motivi iz prirode. Motivi obično slijede tekst,

to jest motiv crteža ovisi o tekstualnom iskazu. Likovne tehnike koje prevladavaju su tuš, tempera i vodene boje.

U spomenarima nakon 1950-ih prevladavaju jednostavni dječji crteži. Prevladavaju crteži djevojčica i dječaka, srca, cvijeća i likova iz animiranih filmova Walta Disneya – Mickey Mouse, Minnie Mouse i drugi. Od likovnih tehnika prevladavaju flomasteri i bojice.

U većini upisa kod kojih ilustracija prati tekstualni iskaz, motiv ilustracije povezan je s tekstualnim iskazom. Često su ilustracije ujedno i simboli, primjerice crteži srca uz poruke o ljubavi, crteži ljubičica uz iskaz u kojem se spominju ljubičice, crteži ruža u iskazima u kojima se spominju ruže ili cvijeće općenito. Često se slikaju i jedrilice koje simboliziraju slobodu.

5. Zaključak

Spomenari su se ispunjavali od prve polovice 19. stoljeća sve do ranoga početka 21. stoljeća. U ovom se radu nastojalo pokazati različite mijene kroz koje su spomenar kao predmet, ali i spomenarski upis kao žanr, prolazili od kraja 19. do početka 21. stoljeća. Osnovna funkcija spomenara ista je neovisno o vremenu i mjestu u kojem se spomenar ispisivao – spomen, uspomena na prijateljstvo. S obzirom na to da su se spomenari ispunjavali tako dug period, spomenare s početka i s kraja 20. stoljeća krasi mnoge sličnosti, ali i razlike. Osim likovnih motiva, likovnih tehnika i rukopisa, razlikuju se temom i vrstom tekstualnih iskaza te (ne)ozbiljnošću zapisa na što je utjecala i dob vlasnika spomenara i upisivača.

U detaljniju sadržajnu analizu koju donosi ovaj diplomski rad uključeni su spomenari sa šireg područja Hrvatske, od prve polovice 19. stoljeća do ranog početka 21. stoljeća. Analizirani spomenari pripadaju mojoj obitelji, prijateljima i poznanicima, a veći broj spomenara dio je zbirke pohranjene u arhivu Udruge Random.

Analiza prikupljenih spomenara pokazala je da su do polovice 20. stoljeća dominantne teme ljubav, smrt, rastanak, religiozni motivi i domovina, a kasniji zapisi tematiziraju teme bliže dječjoj, školskoj dobi, važna tema postaje školska ljubav između djevojčice i dječaka, te školsko doba i prijateljstvo. Prema korpusu za ovaj rad moglo bi se zaključiti da su mjesta ispunjavanja spomenara većinom veći hrvatski gradovi, mjesta školovanja i sl., ali to je zaključak samo na temelju ovog korpusa i vjerojatno točan tek za ona vrlo rana razdoblja u kojoj je postotak onih koji su pismeni i pohađaju škole bio manji. Međutim u kasnijim razdobljima, spomenari su vrlo vjerojatno bili dio svakog školovanja neovisno o mjestu školovanja. Najveći dio korpusa čine zagrebački spomenari. Razlozi mogu biti različiti, ali sigurno je mjesto prikupljanja korpusa utjecalo na to. Naglasak je stavljen na dijakronijski razvoj i prenošenje tekstualnih iskaza. Rad donosi varijante istih tradicionalnih tekstualnih iskaza te pregled tekstualnih iskaza koji su se s vremenom tematski prilagođavali ovisno o dobi upisivača.

6. Popis literature

1. Bošković-Stulli, M. 1983. O pojmovima usmena i pučka književnost i njihovim nazivima. U *Usmena književnost nekad i danas*, 5–114. Beograd: Prosveta.
2. Čapo Žmegač, J.; Gulin Zrnić, V.; Šantek, G. P. 2006. Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku ; Jesenski i Turk, 7–52.
3. Duran, M. 2004. Spomenar: tradicijski žanr spontane kulture djece i mladih. *Društvena istraživanja*, 13, 3(71): 529–554.
4. Hameršak, M. 2009. Usmenost za djecu u hrvatskoj etnologiji i folkloristici. *Studia ethnologica Croatica*. 21 (1): 233–254.
5. Hasenay, D.; Krtalić, M.; Šimunić, Z. 2011. Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulturne baštine – temeljna znanja i njihov prijenos u praksu. *Život i škola*. 25 (1), 57: 61–75.
6. Pavličić, P. 1987. Pučka, trivijalna i masovna književnost. U *Trivijalna književnost*, ur. Svetlana Slapšak, 73–83. Beograd: Studentski izdavački centar UK SSO, Institut za književnost i umetnost.
7. Regije Republike Hrvatske. URL: <http://croatia.eu/article.php?lang=1&id=12> (20.11.2017.)
8. Simonides, D. 1982. Može li se pisana tradicija smatrati folklorom? *Narodna umjetnost*. 19 (1): 163–169.
9. Užarević, J. 2012. *Književni minimalizam*. Zagreb: Disput.
10. Za spomenar: mudre izreke iz naše književnosti / pribrala Marija Kumičić. Zagreb, [1896]. URL: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?object=view&hash=LKnVU6rbaP> (21.10.2017.)
11. Zečević, D. 1971. Rastvaranje formula tradicionalne usmene poezije – formule pučkih pjesama. *Narodna umjetnost* 8 (1): 19–41.

7. Prilozi

7.1. Podaci o vlasnicima spomenara

Prikupljeni podaci su: puno ime i prezime, datum rođenja, mjesto rođenja, godina prvog upisa u spomenar, regija Hrvatske u kojoj se spomenar pretežito ispunjavao.

1. Matilda Beč, rođ. Horvatić, 9. veljače 1924., Čakovec, spomenar iz 1941. godine
2. Vlasta Beč-Semenski, rođena 23. kolovoza 1959., Zagreb, spomenar iz 1971. godine
3. Sara Semenski, rođena 17. srpnja 1989., Zagreb, spomenar iz 1997. godine
4. Božica Ocvirk, rođena 21. prosinca 1992., Zagreb, pohađala osnovnu školu u Desiniću, spomenar iz 2002. godine
5. Darija Anđelić, rođ. Bačić, 5. rujna 1937., Vinišće, pohađala školu u Zadru, spomenar iz 1955. godine
6. Nikolina Marković, rođena 6. lipnja 1991., Zagreb, Dubrava, spomenari iz 1999. i 2004. godine
7. Gordana Marković, rođ. Beg, 2. lipnja 1965., Zagreb, Dubrava, spomenar iz 1970. godine
8. Mirjana Jukić, rođena 9. listopada 1963., Zagreb, spomenar iz 1977. godine
9. Šnidaršić Marija (Višnja), rođ. 19. rujna 1946., Zagreb, Trešnjevka, spomenar iz 1956. godine
10. Ivana Vladilo, rođ. Borović, 3. travnja 1954., Zagreb, spomenar iz 1963. godine
11. Ivana Mihaljević, rođena 13. svibnja 1989., Zagreb, spomenar iz 1997. godine
12. Ivančica Banković Mandić, rođ. Banković, 30. kolovoza 1971., Ivanić Grad, spomenar iz 1979. godine
13. Klara Pavlović, rođ. Lice, 09. svibnja 1957., Zagreb, spomenar iz 1966. godine
14. Anita K., rođena 24. srpnja 1979. godine (spomenar iz zbirke Udruge Random)
15. Andreja Smadilo, datum rođenja nepoznat, 3 spomenara iste vlasnice (spomenar iz zbirke Udruge Random)
16. Lena, spomenar iz 1839., Lika (spomenar iz zbirke Udruge Random)
17. Lela, spomenar iz 1896., mjesta ispunjavanja spomenara: Zagreb, Okučani (spomenar iz zbirke Udruge Random)
18. Ružica, spomenar iz 1898., mjesta ispunjavanja spomenara: Varaždinske Toplice, Karlovac, Nagykanizsi (Mađarska), Zagreb, Ivanić Grad (spomenar iz zbirke Udruge

Random)

19. Mira, spomenar iz 1919., mjesta ispunjavanja spomenara: Sušak, Pula, Kastav
(spomenar iz zbirke Udruge Random)
20. Dinka 1931., mjesto ispunjavanja spomenara: Split (spomenar iz zbirke Udruge
Random)
21. Mara 1931., mjesto ispunjavanja spomenara: Zagreb (spomenar iz zbirke Udruge
Random)
22. Dragica 1931., mjesta ispunjavanja spomenara: Vinkovci, Sisak (spomenar iz zbirke
Udruge Random)

7.2. Popis slika unutar teksta

Slika I. Primjer stranice spomenara s dva upisa. Spomenar iz 1931. (Dragica)

Slika II. Spomenar u kutijici iz 1839. godine.

Slika III. *Miri za rođendan!* Upis iz spomenara iz 1919. (Mira, Sušak). Upis zapisan na prvoj stranici spomenara.

Slika IV. Upis iz najstarijeg spomenara iz 1839. godine

Slika V. Regije Republike Hrvatske

Slika VI. Upis uzvanika za uspomenu na dan vjenčanja u spomenaru iz 1898. (Ružica, Varaždinske Toplice)

Slika VII. Upis uzvanika na proslavi imendana iz spomenara iz 1941. (Matilda, Čakovec)

7.3. Popis tablica

Tablica br. 1. Prikaz trajanja spomenara

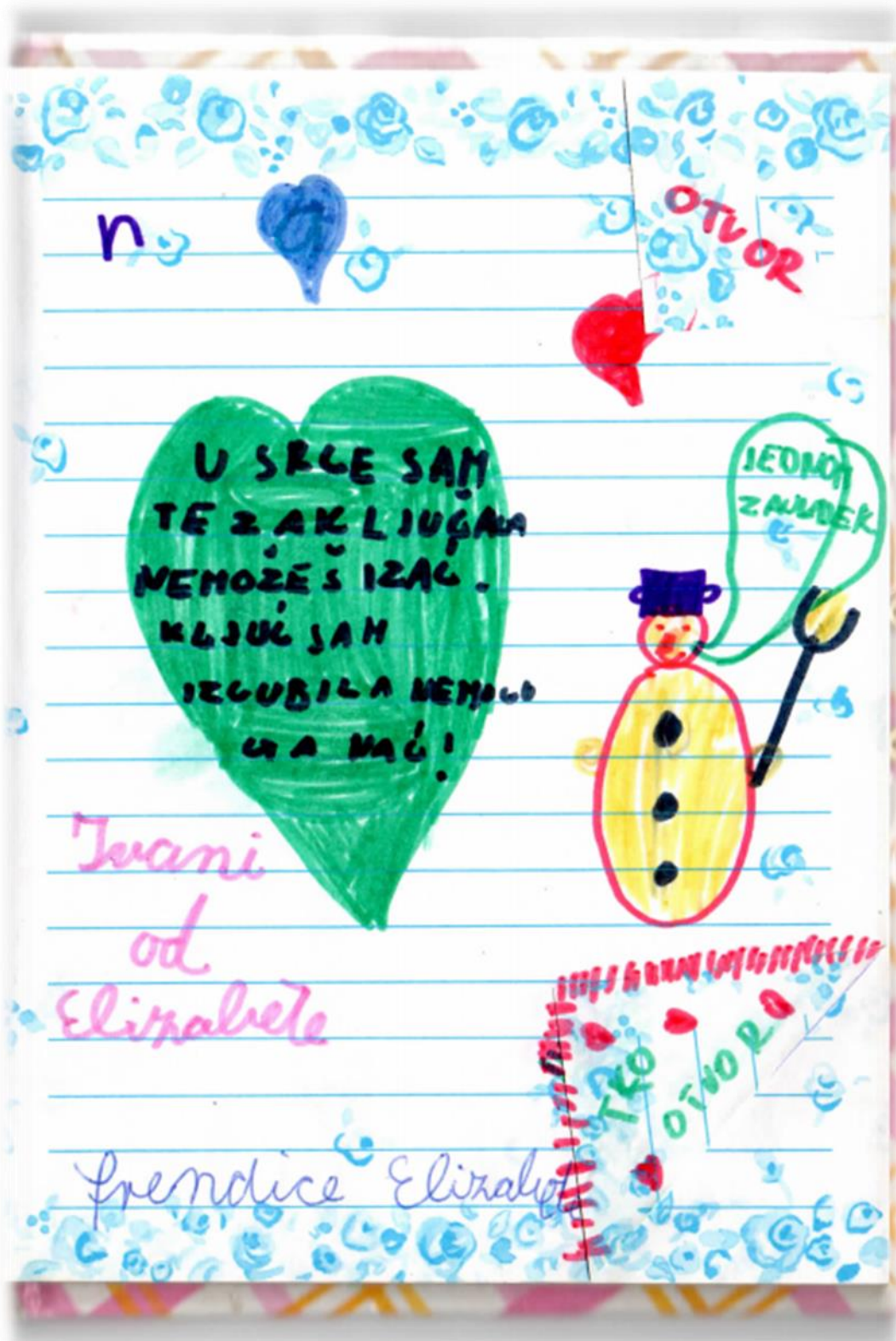
Tablica br. 2. Broj analiziranih spomenarskih upisa

Tablica br. 3. Posebnosti spomenara iz korpusa

7.4. Primjeri spomenarskih upisa iz korpusa

Slika 1. Spomenar upisa iz 1971. godine (Andreja., Crikvenica), upis od učiteljice

Slika 2. Primjer upisa iz 1997. godine, Zagreb (Ivana M., Zagreb)

Slika 3. Primjer upisa iz spomenara iz 1941. godine (Matilda, Čakovec)

Slika 4. Primjer upisa iz spomenara iz 1919. (Mira, Sušak)

Slika 5. Primjer upisa iz 1997. godine (Sara, Zagreb)

Sažetak

U ovom diplomskom radu analizirat će se spomenar kao žanr i fenomen spontane kulture djece i mladih. Spomenari čine važan dio kulturnog naslijeđa, a funkcioniraju i kao jedan od elemenata sjećanja pojedinca, generacije i obitelji, ali tek su u novije vrijeme predmet interesa znanstvenika. Zapisi iz spomenara trajna su uspomena na djetinjstvo i mladost, a može ih se promatrati i kao dio pučke i/ili popularne književnosti. Univerzalne teme i osnovni motivi spomenarskih zapisa su prijateljstvo, ljubav i prolaznost. Zapise prate i likovne poruke, često motivski povezane. Nastavno na istraživanje autorice Duran, M.[1], metodom analize sadržaja, analizirane su ilustracije, tekstualni iskazi, simboli i teme kao i struktura spomenara. Istraživanje je prošireno na cjelokupno područje Hrvatske. S obzirom na to da se zapisi prenose s generacije na generaciju, istraživanje donosi pregled trajanja pojedinih zapisa u vremenu, kao specifičnosti s obzirom na različita područja (različite zajednice u različitim geografskim, društvenim i kulturnim područjima). Tradicionalni likovni i tekstualni motivi, autorske pjesme i citati te osobni iskazi koji prevladavaju u spomenarima kategorizirani su po mjestu i godini nastanka spomenarskog zapisa, dobi vlasnika spomenara te tehnici upisa, likovnog i tekstualnog. U radu će se također istražiti različita korištenja usmenoknjiževnih oblika kao i obilježja pučke i/ili popularne književnosti. Korpus analiziranih spomenara sastoji se od obiteljskih spomenara iz vlastita arhiva, od spomenara prijatelja i poznanika te od spomenara Udruge Random. Rad donosi i usporedbu spomenarskih zapisa sa zapisima na suvremenim medijima kao i pokušaj određenja vremena i razloga prestanka ispunjavanja spomenara.

Ovim radom nastojat će se istaknuti važnost čuvanja spomenara kao važnog dijela mladenačke kulture i kulturnog naslijeđa te dodatno afirmirati taj žanr kao predmet istraživačkoga interesa.